

ΠΕΡΙ ΚΕΝΟΔΟΞΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ

- Ο αόρατος πόλεμος κατά των αρετοκτόνων παθών της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας στην πνευματική παλαίστρα της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής και εφ' όρου ζωής
- Η περίοδος της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής αποτελεί το «πνευματικό πέλαγος» στο οποίο μάχεται ο άνθρωπος με τα κύματα των πολυώνυμων παθών και των ποικιλομόρφων πειρασμών
- Η απολυτοποίηση της νηστείας ως αποχής μόνον από τις τροφές είναι συνώνυμο της τυπολατρίας και της φαρισαϊκής υποκρισίας όταν κυριαρχούν τα ποικιλώνυμα και αρετοκτόνα πάθη

Ο «απαθής βίος» είναι «βίος θεοειδής και ισάγγελος», αλλά αποτελεί δυσθεώρητο και δύστοκο πνευματικό άθλο για τους κατά Θεόν εραστές της νηπτικής και αγιοπνευματικής βιοτής και αθλήσεως. Τα ποικιλόμορφα και πολυειδή πάθη είναι αρετοκτόνα (αποκτείνουν τις αρετές) όταν κυριαρχούν στην ψυχοσωματική οντότητα του ανθρώπου και για την καθ' ολοκληρίαν υποταγή τους, σύμφωνα με την αγιοπατερική και ασκητική διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, συντελείται ένας αδιάλειπτος και ακατάβλητος «αόρατος πνευματικός πόλεμος» από τον μαχητή άνθρωπο, ο οποίος εμπορούμενος από την θεοφόρο δύναμη και την χριστοφόρο βούληση παλεύει ως άλλος «αθλητής Χριστού» στην «πνευματική παλαίστρα» εναντίον των παθών του έως και της εσχάτης αναπνοής του.

Αυτός ο αόρατος πνευματικός πόλεμος μέσα στην «πνευματική παλαίστρα» της επιγείου ζωής πολλές φορές φαντάζει άνισος για τις πνευματικές δυνάμεις του κτιστού και χοϊκού πεπερασμένου ανθρώπου, ο οποίος βιώνει τα επώδυνα παλαίσματα σε πολλαπλά επίπεδα ευρισκόμενος αντιμέτωπος με τα σωματικά, διανοητικά και πνευματικά πάθη του. Δέχεται τα πλήγματα από τα «βέλη του πονηρού» και πολλάκις πίπτει απελπισμένος και αποκαρδιωμένος. Άλλοτε πάλι αυταπατάται και «πλανάται πλάνην οικτράν» θεωρώντας ότι εκπληρώνει το «θεσμικό τυπικό καθήκον» του ή την «ιερά υποχρέωσή» του γενόμενος τηρητής του νόμου ως άλλος Φαρισαίος και μέσω της τυπολατρικής μέριμνάς του για την αποχή μόνον από τις τροφές σε περίοδο νηστείας, πιστεύει και εγκαυχάται ότι ενίκησε τα ποικιλώνυμα πάθη του.

Ο κατά των παθών όμως αόρατος πνευματικός πόλεμος δεν περιορίζεται μόνον στην αποχή από τις τροφές αλλά αποτελεί πολύμορφο πνευματικό πάλισμα κατά των πολυποίκιλων παθών. Στην πνευματική παλαίστρα ο κατά Χριστόν παλαιστής και μαχητής παλεύει και μάχεται εφ' όλων των παθών και όχι μόνο κατά την εκάστοτε περίοδο νηστείας, αλλά εφ' όρου ζωής. Ο αγώνας αυτός είναι παθοκτόνος και όχι σωματοκτόνος εντός της μυστηριακής και λατρευτικής ζωής της Εκκλησίας.

Εξάλλου η απολυτοποίηση της νηστείας ως αποχής μόνον από τις τροφές καθίσταται συνώνυμο της τυπολατρίας και της φαρισαϊκής υποκρισίας όταν κυριαρχούν στο «έσω ταμείον της ψυχής» του ανθρώπου όλα τα υπόλοιπα αρετοκτόνα πνευματικά και σωματικά πάθη και μεταξύ αυτών της κενοδοξίας και υπερηφανείας.

Στο πνευματικό πέλαγος της εν Χριστώ παθοκτόνου ασκήσεως τα δυσθεώρητα και τρομακτικά κύματα των παθών πλήττουν τον αγωνιζόμενο άνθρωπο και πολλές φορές τον καταποντίζουν αλλά ποτέ δεν μπορούν να του στερήσουν την ελπίδα της ανυψώσεως και σωτηρίας από τον πνευματικό πνιγμό, αρκεί εκείνος κάνοντας καλή χρήση του «αυτεξουσίου» του να αποφασίσει ελευθέρως και αβιάστως να κρατηθεί από το μονίμως και αδιαλείπτως προτεταμένο χέρι του σωτήρα και λυτρωτή του Ιησού Χριστού, ο οποίος ως εφελκτική δύναμη ανασύρει το «ίδιον πλάσμα» του από το σκότος της αβύσσου.

Οι θεοφόροι και θεοκίνητοι Πατέρες της Εκκλησίας ως άριστοι ψυχοανατόμοι της ανθρώπινης υπάρξεως θέτουν τις αληθείς και θεάρεστες προϋποθέσεις της νηστείας και εν γένει της πνευματικής εν Χριστώ ασκήσεως και ζωής, επειδή γνωρίζουν ότι ο αόρατος πνευματικός πόλεμος στην παλαίστρα κατά των παθών για να είναι πνευματικώς λυσιτελής προϋποθέτει την παθοκτόνο εγκράτεια και αποχή από «παντός μολυσμού σαρκός και πνεύματος». Γι' αυτό ο Μέγας Βασίλειος αναφέρει: «Μη μέντοι εν τη αποχή μόνη των βρωμάτων (τροφών) το εκ της νηστείας αγαθόν ορίζον. Νηστεία γαρ αληθής η των κακών αλλοτρίωσις». Ο δε Μέγας Αθανάσιος επιτακτικώς συμπληρώνει: «τίς γαρ ωφέλεια βρωμάτων απέχεσθαι, πάσης δε άλλης επιθυμίας εμπορείσθαι; Ή ουκ οίδας, ότι πας ο την επιθυμίαν αυτού πληρών κατ' έννοιαν και εκτός των έξωθεν βρωμάτων ήδη κεκόρεσται και μεθύει;». Ιδιαίτερα ο Μέγας Αθανάσιος επισημαίνει τον πνευματικό θανάσιμο κίνδυνο της επάρσεως και υπερηφανείας που ως βαθύρριζα πάθη μπορούν να φυτρώσουν στην ψυχή του νηστεύοντος ανθρώπου, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Νηστεύων δε βλέπε μη φυσιωθής. Η γαρ φυσίωσις παγίς εστί του διαβόλου, δι' ης απ' ουρανού πέπτωκεν, ομοίως δε λοιπόν δι' αυτής τους ανθρώπους παγιδεύων (ο διάβολος) καταβάλλει».

Ο της Εκκλησίας Θεόφρων Πατήρ και Διδάσκαλος Άγιος Φώτιος ο Μέγας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως υπογραμμίζει ότι η νηστεία είναι ευάρεστη στο Θεό όχι όταν είναι «νηστεία τροφών αλλά νηστεία παθών», αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Νηστεία Θεώ αποδεκτή η μετά των βρωμάτων (τροφών) αποχής και των αμαρτημάτων αποστροφής, του φθόνου, του μίσους, της συκοφαντίας, της λαιμοψυχίας, της γλωσσαλγίας, των άλλων κακών...». Απευθυνόμενος δε ο Ιερός Φώτιος σε προσωπικό επίπεδο προς κάθε άνθρωπο, ο οποίος αγωνίζεται στην πνευματική παλαίστρα κατά των παθών, διατυπώνει λόγο νουθεσίας και διδασχής: «νηστεύεις από τις τροφές; Καλώς πράττεις, διότι αυτό είναι όπλο κατά των παθών για όσους βέβαια το χρησιμοποιούν με ορθό τρόπο. Νήστευσε και από τον φθόνο για να λογισθεί η νηστεία σου ενώπιον του Θεού ως (αληθής) νηστεία και όχι ότι είναι προσωπείο για να καλύπτονται οι άλλες κακίες ωσάν κάτω από παραπέτασμα υπό το πρόσχημα της ασιτίας. Νήστευσε, άνθρωπε, από τον φθόνο, διότι, ο φθόνος είναι το εντρύφημα του διαβόλου, το γεώργιο της πονηράς εκείνης φύσεως. Στους ανθρώπους προσήκει να

νηστεύουν από τροφές και πολύ περισσότερο εσύ θα πρέπει να απέχεις «και της των δαιμόνων σιτεύσεως»... Νηστεύεις από τροφές; Νήστευε και από την κενοδοξία διότι αυτή είναι μητέρα του φόνου η οποία συνανδρώνεται με την άνοια... νήστευε από την καταλαλιά και την συκοφαντία. Και αυτά είναι γεννήματα του φθόνου και πρωτότοκες αδελφές του φθόνου...».

Από τα πλέον επώδυνα και δυσβάστακτα πνευματικά παλαίσματα κατά των παθών είναι εκείνα τα οποία αφορούν τα πάθη της Κενοδοξίας και Υπερηφανείας. Ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος στο μνημειώδες θεόπνευστο έργο του «Κλίμαξ» καταθέτει τις προϋποθέσεις για την αγιοπνευματική και ασκητική εν Χριστώ ζωή και ως πνευματικός ψυχοανατόμος των ανθρώπων διδάσκει πώς αναφύεται η πολύμορφη κενοδοξία και η δίδυμη αδελφή της, η υπερηφάνεια, στην ψυχή και διάνοια των ανθρώπων καθώς και πώς δύναται ο εν Χριστώ αγωνιζόμενος άνθρωπος να καταπολεμήσει τα δύο αυτά πάθη με τα λυσιτελή πνευματικά αντίδοτα.

Ο Ιερός πατήρ πρωτίστως διευκρινίζει ότι η κενοδοξία είναι η δίδυμη αδελφή ή η άλλη όψη του ενός και αυτού νομίσματος της υπερηφάνειας καθώς αμφότερα τα πνευματικά αυτά πάθη κατατάσσονται στην ίδια τάξη, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Ποιός μπορεί να έχει υπερηφάνεια, αφού ενίκησε την κενοδοξία; Τόση δε μόνο διαφορά έχουν μεταξύ τους, όση έχει εκ φύσεως το παιδί από τον άνδρα και το σιτάρι από τον άρτο. Το πρώτο δηλαδή είναι η αρχή και το δεύτερο το τέλος». Ορίζοντας δε ο ίδιος το πάθος της κενοδοξίας επισημαίνει ότι: «η κενοδοξία είναι ως προς μεν την μορφή, μεταβολή της φυσικής τάξεως και διαστροφή των καλών ηθών και παρατήρηση παντός αξιομέπτου πράγματος. Ως προς δε την ποιότητα, σκορπισμός των καμάτων, απώλεια των ιδρώτων, δόλιος κλέπτης του θησαυρού, απόγονος της απιστίας, πρόδρομος της υπερηφάνειας, ναυάγιο μέσα στο λιμάνι, μυρμήγκι στο αλώνι, που είναι μεν μικρό, αλλά απειλεί να κλέψει αθόρυβα όλον τον καρπό και τον κόπο του γεωργού...».

Η κενοδοξία είναι πολύμορφη και όταν δεν πολεμείται με τα πνευματικά αντίδοτα της ταπεινώσεως και της μετανοίας, τότε τρέφεται αδιαλείπτως και κυριαρχεί εφ' όρου ζωής καταδυναστεύοντας τον υποταγμένο άνθρωπο. Ο της Κλίμακος Όσιος Ιωάννης ο Σιναΐτης επισημαίνει σχετικά: «Παρατήρησε και θα δεις ότι αυτή η ανόσιος, δηλαδή η κενοδοξία, είναι ακμαία και μέχρι του τάφου. Θα την δεις στα ρούχα και στα μύρα και στην νεκρική πομπή και στα αρώματα και σε πολλά άλλα. Παντού λάμπει ο ήλιος άφθονα, και παντού σε κάθε έργο χαίρεται η κενοδοξία. Π.χ. όταν νηστεύω, κενοδοξώ, αλλά και όταν καταλύω, για να μη φανεί η αρετή μου, πάλι κενοδοξώ με την ιδέα ότι είμαι συνετός. Όταν φορώ λαμπρά ρούχα νικώμαι απ' αυτήν αλλά και όταν τα αντικαταστήσω με ταπεινά πάλι κενοδοξώ. Όταν ομιλώ, νικώμαι, αλλά και όταν σιωπώ πάλι νικώμαι. Όπως και αν ρίξεις αυτή την τρίβολο άκανθα, ίσταται όρθιο το κεντρί της».

Το πάθος της κενοδοξίας δεν παρατηρείται μόνο επί κοσμικών ζητημάτων αλλά ενεργεί ακόμη και στα ιδιαιτέρως κρίσιμα ζητήματα της πίστεως και της εν Χριστώ πνευματικής ζωής, επειδή όπως υπογραμμίζει ο Όσιος Ιωάννης της Κλίμακος: «Ο κενόδοξος δείχνει ότι είναι πιστός, ενώ είναι ειδωλολάτρης, φαινομενικά μεν σέβεται

τον Θεόν, αλλά στην πραγματικότητα επιζητεί να αρέσει στους ανθρώπους και όχι στο Θεό. Κενοδοξος είναι κάθε επιδεικτικός άνθρωπος. Του κενοδόξου η νηστεία είναι χωρίς μισθό και η προσευχή άκαιρη και άστοχη. Διότι και τα δύο τα κάνει για τον ανθρώπινο έπαινο. Ο κενοδοξος ασκητής είναι διπλά αδικημένος, αφού και το σώμα του το τυραννεί, και μισθό δεν παίρνει». Οι δε πνευματικές συνέπειες της κενοδοξίας είναι καταστροφικές για τον άνθρωπο επειδή: «Όσοι τιμώνται και προτιμώνται (η κενοδοξία) τους οδήγησε στην υπερηφάνεια και όσοι καταφρονούνται στην μνησικακία. Η κενοδοξία πολλές φορές αντί για τιμή προξένησε ατιμία. Διότι συνέβη να οργισθούν εξ αιτίας της οι μαθητές της, και έτσι τους εντρόπιασε αφάνταστα εμπρός στους άλλους... Κάνει μεγάλη έφοδο σε όσους έχουν φυσικά χαρίσματα, και εκμεταλλευόμενη αυτά οδήγησε πολλές φορές τους αθλίους στην πτώση».

Ο κενοδοξος άνθρωπος είναι πνευματικά διχασμένος άνθρωπος και ζει την απόλυτη σύγχυση στη διάνοια και στον ψυχικό του κόσμο. Είναι μια τραγική ύπαρξη, ένα τραγικό πρόσωπο που συνθλίβεται ανάμεσα στις συμπληγάδες της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας. Ο Όσιος Ιωάννης λέγει εν προκειμένω: «Αυτός που πουλήθηκε στην κενοδοξία ζει διπλή ζωή. Εξωτερικά και με το σχήμα του ζει ως μοναχός, με τις εσωτερικές του όμως σκέψεις και διαθέσεις ως κοσμικός... Όποιος υπερηφανεύεται για φυσικά χαρίσματα, δηλαδή οξύνοια, ευκολία στη μάθηση, στην ανάγνωση και στην προφορά, ευφυΐα και άλλα παρόμοια, αυτός ουδέποτε θα αποκτήσει τα υπερφυσικά αγαθά. Διότι ο άπιστος στα ολίγα θα φανεί και στα πολλά άπιστος και κενοδοξος».

Ο Ιερός της Εκκλησίας Θεόφρων Πατήρ Ιωάννης της Κλίμακος προτρέπει τους ανθρώπους να αντιμετωπίζουν το πάθος της κενοδοξίας με το ισχυρότερο πνευματικό αντίδοτο που είναι η ταπείνωση, η εν Χριστώ συντριβή του «ιδίου θελήματος» επισημαίνοντας με έμφαση: «για την απόκτηση της τελείας αγάπης και πλουσίων χαρισμάτων και θαυματουργικής και προορατικής δυνάμεως, πολλοί βασανίζουν και καταπονούν αδικώς το σώμα τους. Ελησμόνησαν οι ταλαίπωροι ότι όχι οι κόποι, αλλά κυρίως η ταπείνωση είναι η μητέρα όλων αυτών. Όποιος απαιτεί πνευματικά δώρα αντί των κόπων του, έβαλε σαθρό θεμέλιο. Όποιος όμως θεωρεί τον εαυτό του χρεωστή δούλο, αυτός ξαφνικά θα λάβει από το Θεό ανέλπιστο πνευματικό πλούτο». Στο δε στάδιο των πνευματικών παλαισμάτων με μόνη την ταπείνωση ως «συνέκδημο και συνοδοιπόρο» δύναται ο «καλής προαιρέσεως» άνθρωπος να «κλέψει την κενοδοξία» και να την νεκρώσει επιδιώκοντας την «άνω δόξα» διότι, όπως αναφέρει ο Θεοφώτιστος Όσιος Ιωάννης, «αυτός που εγεύθηκε εκείνη τη δόξα, θα καταφρονήσει κάθε επίγεια δόξα... πολλές φορές, ενώ μας είχε κλέψει η κενοδοξία, γυρίσαμε και την εκλέψαμε εμείς με πιο έξυπνο τρόπο. Είδα μερικούς που άρχισαν κάποια πνευματική προσπάθεια από κενοδοξία και, μολονότι η αρχή ήταν αξιόμεμπτη, το τέλος υπήρξε καλό και επαινετικό, διότι εν τω μεταξύ μετέστρεψαν την κακή σκέψη».

Η κενοδοξία είναι «μητέρα της υπερηφάνειας» και αμφοτέρως ως αδηφάγα πάθη ωθούν τον άνθρωπο να επιλέγει όχι την εν Χριστώ δόξα αλλά την κατά κόσμον εφήμερη δόξα, η οποία είναι συνέπεια «εωσφορικής εργασίας και απάτης». Η δε

μιαρή κενοδοξία μας επιβάλλει να προσποιούμαστε ότι έχουμε αρετές που δεν έχουμε και να εργαζόμαστε «προς το θεαθήναι τοις ανθρώποις» (Ματθ. 23,5).

Ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός ως η ενσαρκωμένη άκρα ταπείνωση και αγάπη, ευαρεστείται όχι με τους πνευματικά ασθενείς κενοδόξους αλλά με τους «ταπεινούς την καρδία και το φρονήματι ακενοδόξους». Πολλές φορές ο ψυχοανατόμος Κύριος παιδαγωγεί και ασκεί πνευματικά τους κενοδόξους τους οποίους οδηγεί με κάποιο ατιμωτικό γεγονός ή ράπισμα σε «ακενοδοξία». Γι' αυτό, επειδή υπάρχουν και μερικοί κενόδοξοι οι οποίοι θεωρούν υποχρεωμένο τον Θεό να τους εισακούσει σε ορισμένα αιτήματά τους, ο Κύριος συνηθίζει να τους προλαμβάνει και να πραγματοποιεί ό,τι θα του ζητούσαν στις προσευχές τους, και τούτο για να μη τα λάβουν με την προσευχή και αυξήσουν την οίησή τους.

Ο τύφος της μιαρής κενοδοξίας γεννά την επίπλαστη συμπεριφορά και την επιδειξιομανία που αντιμετωπίζονται με την προσευχή και την άδολη απλότητα, επειδή ως επί το πλείστον οι απλοί και απονήρευτοι, δηλαδή οι όντως «ακενοδόξοι», δεν περιπίπτουν στο φαρμακερό αυτό πάθος, αφού η κενοδοξία είναι διώκτης της απλότητας. Η δε ενθύμηση του πένθους και της αδοξίας όταν έλθει η ώρα του θανάτου μπορούν να συντρίψουν το αδηφάγο τέρας της κενοδοξίας. Στο πλαίσιο αυτό της εν Χριστώ πνευματικής ασκήσεως και πάλης κατά των παθών ο Όσιος Ιωάννης της Κλίμακος αναφέρει ότι: «αρχή της ακενοδοξίας είναι η προφύλαξη του στόματος και η αγάπη της ατιμίας. Μέσον, η απόρριψη κάθε έργου που μας προτείνουν οι λογισμοί της κενοδοξίας. Και τέλος, εάν βεβαίως υπάρχει τέλος στην άβυσσο, το να πράττουμε ασυναίσθητα ενώπιον πλήθους κάθε τι που μας εκθέτει».

Όταν όμως δεν νεκρώνεται το πάθος της κενοδοξίας τότε γεννά το πάθος της υπερηφανείας, επειδή κατά τον Ιωάννη της Κλίμακος «υπάρχει κάποιο σκουλήκι που, αφού αυξηθεί, βγάζει πτερά και πετά στα ύψη. Ομοίως και η κενοδοξία σαν αυξηθεί, γεννά την υπερηφάνεια, που είναι ο αρχηγός και η τελείωση (η αρχή και το τέλος), όλων των κακών... Αρχή της υπερηφανείας είναι το τέλος της κενοδοξίας. Μέσον, η εξουδένωση του πλησίον, η αναιδής φάνερωση των κόπων μας, ο εσωτερικός αυτοέπαινος, το μίσος των ελέγχων. Και τέλος, η άρνηση της βοήθειας του Θεού, η εξύψωση της δικής μας ικανότητας, η δαιμονική συμπεριφορά».

Ο Ιερός Πατήρ ορίζει το πάθος της υπερηφανείας ως: «άρνηση του Θεού, εφεύρεση των δαιμόνων, εξουδένωση των ανθρώπων, μητέρα της κατακρίσεως, απόγονος των επαίνων, απόδειξη ακαρπίας, φυγαδευτήριο της βοήθειας του Θεού, πρόδρομος της παραφροσύνης, πρόξενος πτώσεων, αιτία της επιληψίας, πηγή του θυμού, θύρα της υποκρίσεως, στήριγμα των δαιμόνων, φύλαξ των αμαρτημάτων, δημιουργός της ασπλαχνίας, απάνθρωπος δικαστής, αντίπαλος του Θεού, ρίζα της βλασφημίας».

Η μεγαλύτερη απόδειξη ότι το πάθος της υπερηφανείας ενυπάρχει στην όλη ύπαρξη ενός ανθρώπου είναι η ίδια η ατιμωτική πτώση του διότι η υπερηφάνεια γεννά και επιφέρει την ανθρώπινη πτώση, η οποία είναι και η ισχυρότερη παιδείωση των υπερηφάνων. Ο θεοκίνητος ασκητής Ιωάννης της Κλίμακος εναγωνίως προτρέπει τον αλυσοδεμένο με το πάθος της υπερηφάνειας άνθρωπο να συναισθανθεί την

μικρότητα, αναξιότητα και θνητότητά του διότι είναι πλασμένος από γη και ότι όλα τα χαρίσματά του, ακόμη και η γέννησή του, αποτελούν δωρήματα του Θεού, αφού, όπως αναφέρει: «Και αν ακόμη είχαμε υποστεί μυρίους θανάτους για την αγάπη του Χριστού, ούτε έτσι θα εξεπληρώναμε το χρέος μας».

Το εωσφορικό πάθος της υπερηφανείας ενεργεί δολίως και διαβρωτικά με αποτέλεσμα να οδηγεί τον πνευματικά τυφλωμένο άνθρωπο στην απώλεια, διότι σύμφωνα με τη διδασκαλία του της Κλίμακος Ιωάννου, «υπερηφάνεια σημαίνει, εσχάτη πτώχεια μιας ψυχής που παρουσιάζεται κατά φαντασίαν ως πλούσια, και πού νομίζει ότι ζει στο φως, ενώ ευρίσκεται μέσα στο σκότος. Όχι μόνο δεν αφήνει τούτη η μιανρά να προοδεύει κάποιος, αλλά και από ψηλά τον ρίχνει κάτω. Υπερήφανος σημαίνει, ρόδι σαπισμένο εσωτερικώς, που εξωτερικώς γυαλίζει το χρώμα του».

Ο αόρατος πόλεμος κατά των παθών της κενοδοξίας και της υπερηφανείας στην εν Χριστώ πνευματική παλαίστρα διαρκεί εφ' όρου ζωής και μέχρι την εσχάτη ώρα του θανάτου των ανθρώπων. Τα πνευματικά φάρμακα ή αντίδοτα στο εωσφορικό δηλητήριο με το οποίο η κενοδοξία και η υπερηφάνεια μολύνουν την ανθρώπινη ψυχή και διάνοια, είναι η ταπείνωση, η εν Χριστώ αδιάλειπτη νοερά προσευχή, η συναίσθηση της αναξιότητας, της αμαρτωλότητας και της θνητότητας του χοϊκού ανθρώπου, καθώς και η αναγνώριση και εναπόθεση της σωτηρίας του μόνο στο πρόσωπο του θεανθρώπου Ιησού Χριστού, διότι κατά τον Ιωάννη της Κλίμακος: « Πολλοί υπερήφανοι... αυταπατήθηκαν κι ενόμισαν ότι έφθασαν στο ύψος της απάθειας. Αλλά την ώρα του θανάτου είδαν την πτωχεία τους. Όποιος συνελήφθη απ' αυτήν, δηλαδή την υπερηφάνεια, μόνο στη βοήθεια του Κυρίου μπορεί να ελπίζει, επειδή γι' αυτόν είναι μάταιο να περιμένει σωτηρία από ανθρώπους». Επιπροσθέτει δε ο Ιερός Πατήρ ότι: «Η κενοδοξία είναι ο ίππος επί του οποίου είναι ανεβασμένη η υπερηφάνεια, την οποία μόνο η ταπείνωση και η «αυτομεμψία» δύναται να περιπαίξουν, να καταβαραθρώσουν και να νικήσουν». Δυσχερές το πάλαισμα, αλλά αθλοφόρο μόνο εν Χριστώ Ιησού.

Υ.Γ.: Το παρόν θεολογικό κείμενο πάνυ ευλαβώς και εξ άκρας υϊκής αγάπης και εξιδιασμένου σεβασμού αφιερούται ως «ελάχιστον πνευματικόν αντίδωρον» στην ένσαρκη και ένθεη ταπείνωση του Φαναρίου, που είναι ο «όλος αγάπη και ταπείνωση», Γέρον Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως Γερμανός, ο καθηγητής και το πρότυπο της ακενοδοξίας και της εν Χριστώ αφανούς ταπεινώσεως.